
Zákl. směry sociologie

Dilemata a spory mezi jednotlivými přístupy sociologie

Základní otázka č. 1: *Jsme produkty anebo tvůrci společnosti?* Sociální struktura vs. sociální jednání (tj. makroperspektiva společnosti vs. mikroperspektiva jedince)? → viz první přednáška

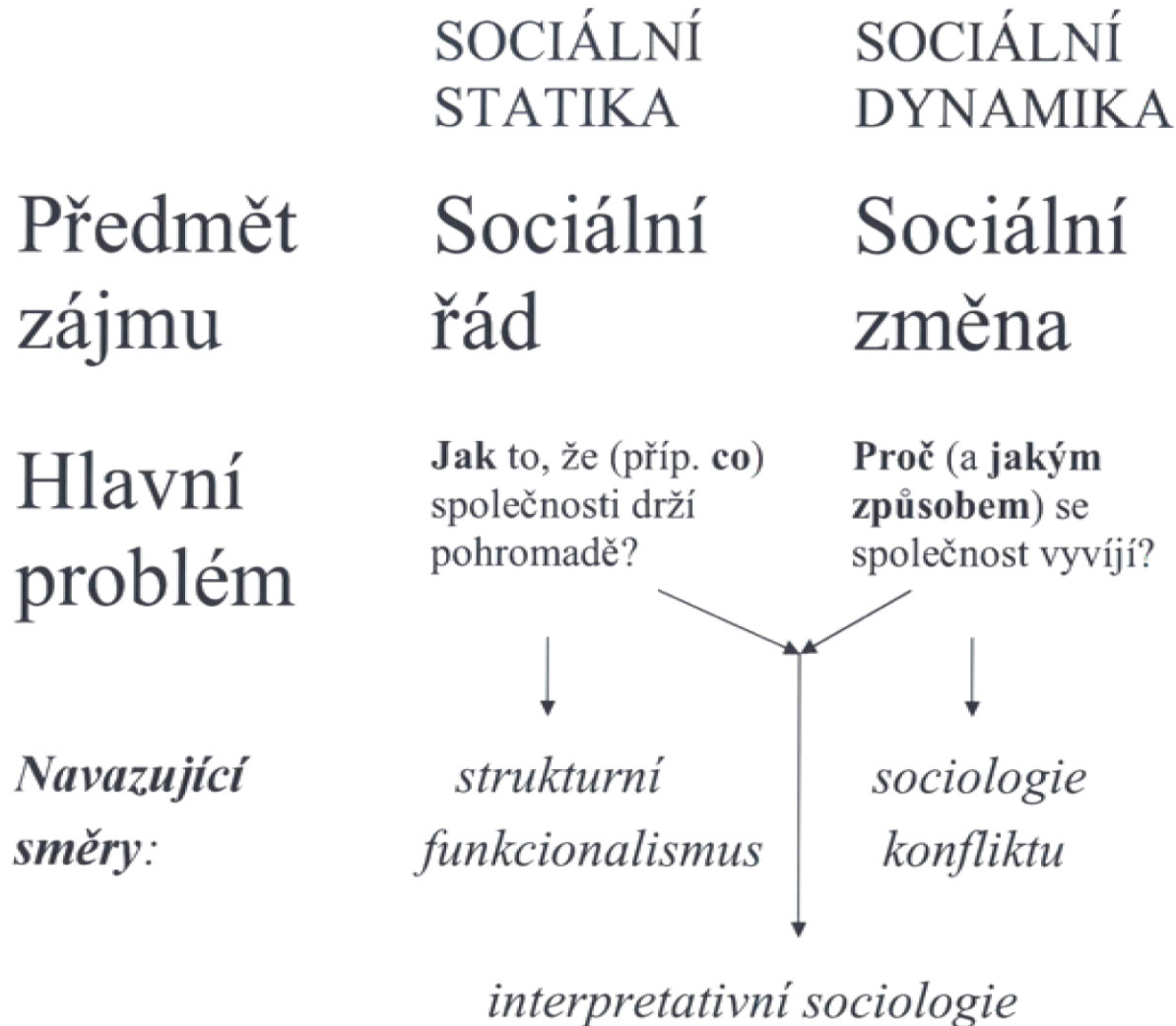
Základní otázka č. 2: *Jak je vůbec možný řád (stabilita) ve společnosti? Co ji drží pohromadě?*

- 1) Konsensus vs. konflikt (které tendence jsou hlavním rysem společnosti?)
- 2) Vznik moderního světa/kapitalismu (jaké jsou jeho příčiny a hlavní mechanismy?)
- 3) Sociální nerovnosti (jejich „funkčnost“, povaha, příčiny a důsledky)

Struktura sociologie

(jedno z možných) dělení sociologie

(AUGUSTE COMTE, 1798-1857)

Základní teoretické přístupy („školy“)

- Založení sociologie: É. Durkheim v 1896 - první katedra sociální vědy v University of Bordeaux
- (Durkheim, Weber, Marx) > krystalizace jednotlivých teoretických přístupů
- Během 20. století – rostoucí vliv americké sociologie (G. H. Mead)
- Hlavní teoretické přístupy: strukturalismus, funkcionalismus, marxismus, symbolický interakcionismus

Funkcionalismus

- Vychází z díla É. Durkheima a A. Comta
 - Důraz na celistvý pohled na společnost (či její části) a její instituce a prvky
 - Studium toho, jak jednotlivé prvky (ne-) přispívají ke kontinuitě společnosti jako celku – ať už manifestně nebo latentně
 - Obecně jsou zdůrazňovány faktory související se sociální soudržností a stabilitou
-

ZÁKLADNÍ PARADIGMATA V SOCIOLOGII

(Pro podrobnější výklad viz učebnice J. Kellera , příp. L. Urbana):

1) TEORIE KONSENSUÁLNÍ

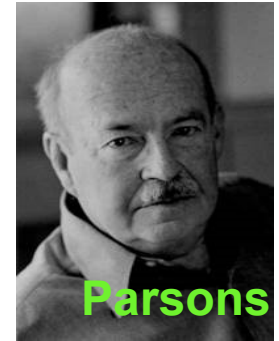
- *Strukturní funkcionalismus* jako nejvýraznější směr a jeho nejvýznamnější představitelé:

Talcott Parsons (1902-1979) – Sociologie zkoumá sociální systém a jeho funkce:

1. Adaptace na prostředí
2. Dosahování cílů
3. Zajištění integrace
4. Udržování vzorců jednání

Robert. K. Merton (1910-2003) latentní a manifestní funkce, teorie středního dosahu a další koncepty

- *Teorie sociální směny*

Otázky k Mertonovi

- Co nazývá Merton deviantním chováním?
 - Z jakého rozporu pramení deviantní chování?
 - Působí sociální tlaky směrem k deviaci stejně na všechny lidi?
 - Vysvětlete jednotlivé typy individuální adaptace a uveďte pro ně příklady!
-

Strategie adaptace lidí dle Mertona

Způsoby adaptace:	Společensky schvalované kulturní cíle	Legitimní prostředky
I. KONFORMITA	+	+
II. INOVACE	+	-
III. RITUALISMUS	-	+
IV. ÚNIK	-	-
V. REBELIE	+ -	+ -

+ přijetí

- odmítnutí

+ -- odmítnutí panujících hodnot a dosazení nových

Shrnutí četby:

strukturní příčiny deviantního chování

Nikoli biologické sklony či psychická abnormalita jednotlivců jsou příčinou nonkonformního (sociálně deviantního) chování, nýbrž rozpor mezi kulturním tlakem (požadavky) a možnostmi uskutečnění/ dosažení cílů (požadavků).

2) Konfliktní perspektiva

- Zakladatelé:

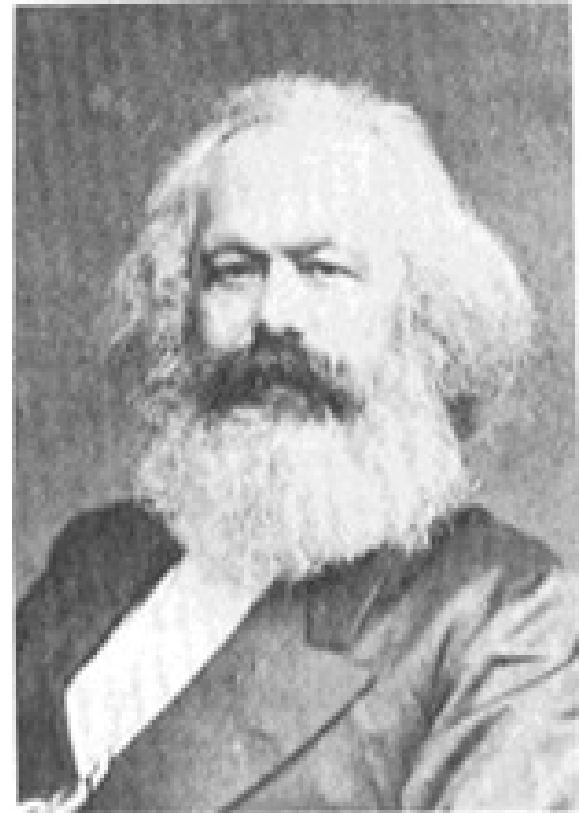
Karl Marx (1818-1883)

německý filozof, „sociolog“
a ekonom

Friedrich Engels (1820-1895),

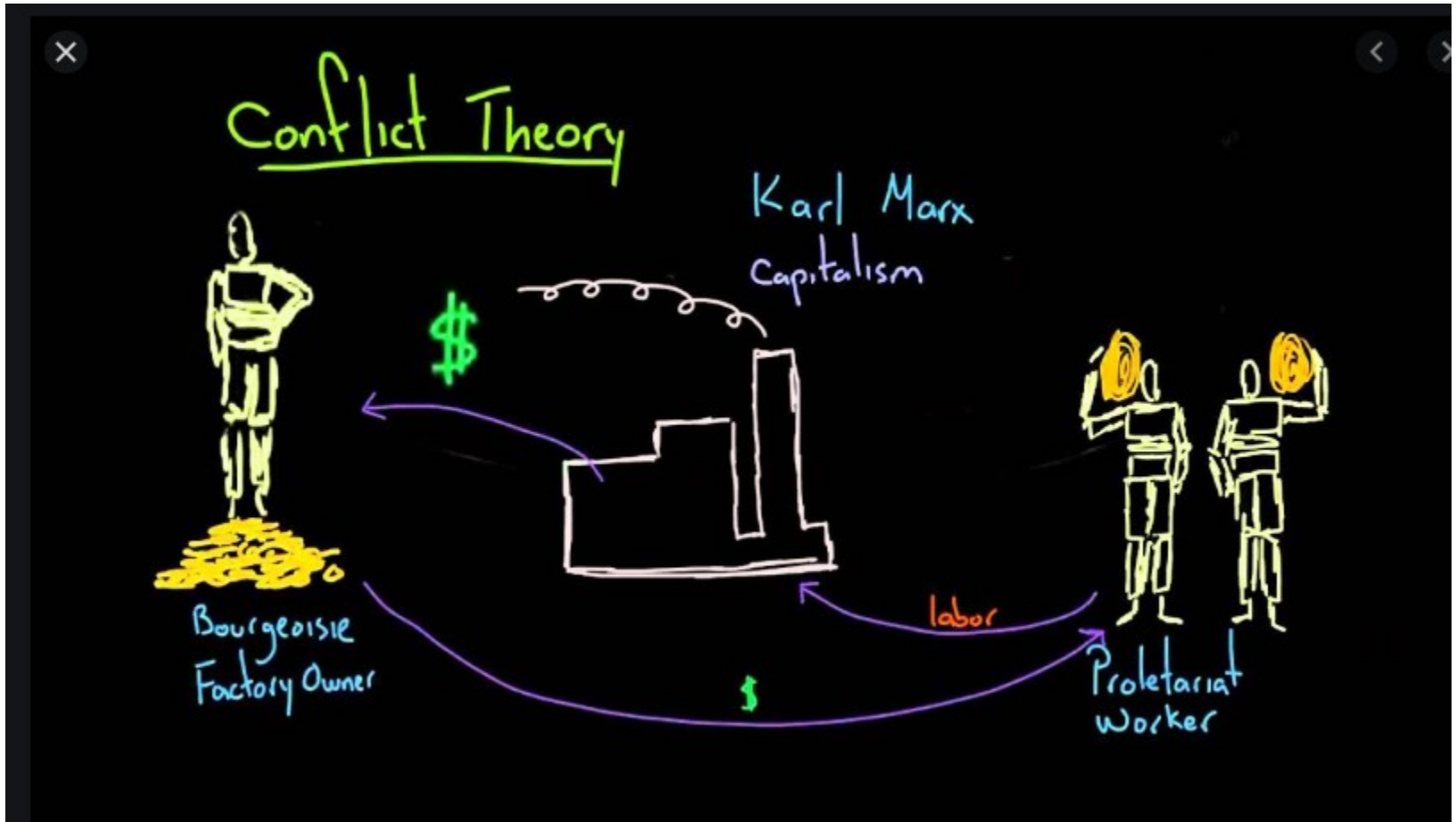
německý politický filosof

Ústředním bodem marxismu
je kritická analýza
kapitalismu a teorie
sociální změny (sociální
konflikty, politická moc atd.)

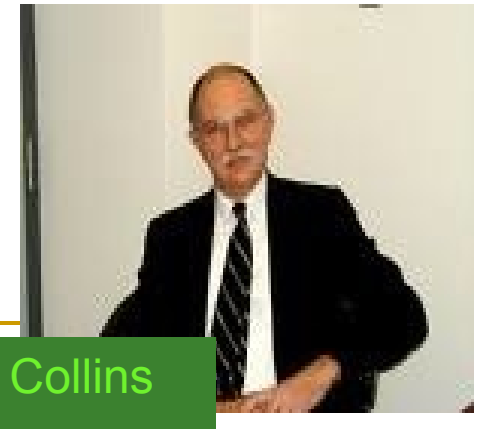
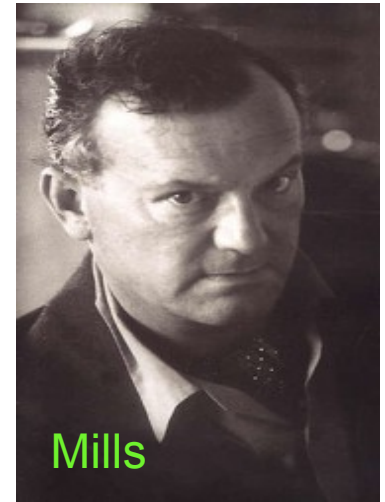
Karl Marx

Průmyslový kapitalismus jako hlavní zdroj konfliktu

MODERNÍ TEORIE KONFLIKTU

- Nezaměřuje se pouze na třídní boj (jako Marx), nýbrž na celkovou strukturu společnosti, na konflikt mezi skupinami s různými zájmy.
- Ch. W. Mills (kritická sociologie, *Mocenská elita*, ©1956)
- R. Dahrendorf
- R. Collins aj.

Teorie konfliktu

- Příklad makro-perspektivy v sociologii
- Společnost jako aréna nerovností, které jsou zdrojem konfliktu a sociální změny.

Hlavní premisy:

- Společnost je uspořádána tak, aby to bylo ku prospěchu jedněch na úkor ostatních.
 - Třída, pohlaví, věk, etnicita aj. jsou faktory silně spojené se sociální nerovností.
 - Dominantní skupiny vs. znevýhodněné skupiny
-

Příklady reálných sociálních konfliktů

Here are some real-life examples of conflict theory in both economic and societal situations.

- Occupy Wall Street. ...
- The Education System. ...
- The Criminal Justice System. ...
- #MeToo Movement. ...
- Race and Black Lives Matter. ...
- Proposition 8.

[examples.yourdictionary.com > examples-of-social-conflict-theory-in-ev...](https://examples.yourdictionary.com/examples-of-social-conflict-theory-in-everyday-life/)

[Examples of Social Conflict Theory in Everyday Life](https://examples.yourdictionary.com/examples-of-social-conflict-theory-in-everyday-life/)

Příklady konfliktu v podmínkách ČR?

Mikrosociologie – hlavní premisy:

- Lidské bytosti jednají na základě významů, které přiřkládají věcem kolem sebe.
- Tyto významy nejsou vlastností samotných věcí, nýbrž jsou produktem sociální interakce.
- Tyto významy nejsou stabilní, mohou být neustále pozměňovány či potvrzovány v průběhu nových interakcí.

Zdroj: Keller, J.: *Úvod do sociologie*.

Sociální jednání (Max Weber)

- Je vždy jednáním v sociálním kontextu.
 - Je orientováno na skupinu (jedince) nebo sociální kontext.
 - Je spojeno s určitým očekáváním ze strany druhých.
 - Je tedy závislé na řádu vytvořeném sociální skupinou.
 - Je tedy kontrolované sociální skupinou (ať už záměrně či nezáměrně, vědomě či nevědomě).
 - Typy jednání: tradiční, afektivní, racionální.
-

3) INTERPRETATIVNÍ SOCIOLOGIE:

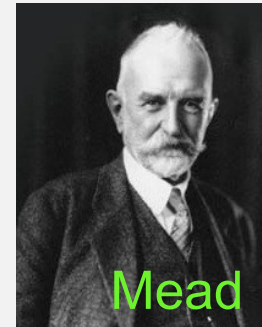
→ Vliv Maxe Webera

Hlavní směry:

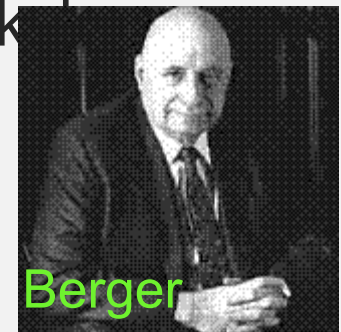
- Symbolický interakcionismus

W.I. Thomas (1863-1947), tzv. Thomasův teorém – definice situace

G. H. Mead (1863-1931), teorie Self = sociálního Já
na bázi komunikace, teorie rolí, teorie socializace)

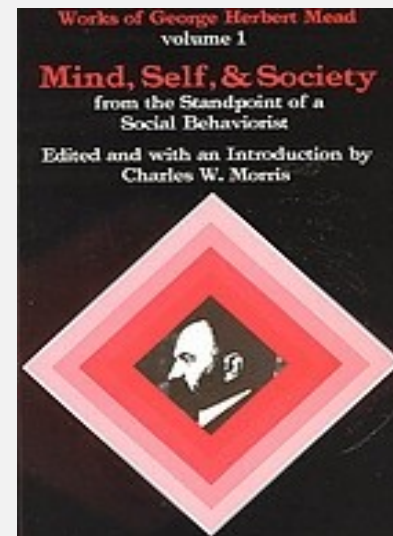

- Na rozdíl od předcházejících přístupů je klíčový důraz kladen na jedince a jeho činnost (zejména v kontextu ostatních konkrétních osob) – mikroúroveň sociálního života.
- Důraz na symboly a jejich výměnu jakožto „nadreálné prvky“, na jejich vnímání, interpretaci, a rekonstrukci ze strany jedinců.

ZÁKLADNÍ TEORIE SOCIÁLNÍCH ROLÍ

- Autor: americký sociální psycholog G. H. Mead
- Název díla: Mind, Self and Society (1934)
- Předmět: analyzuje proces socializace, v jehož průběhu si dítě osvojuje existující způsoby řešení problémů, hodnoty a definování situací

TYPY ROLÍ

- role připsané (pohlaví, věk,...)
- role získané (prestiž,...)
- role vnucené (zákl. vojenská služba, role nezaměstnaného...)

TŘI TYPY ROLOVÝCH KONFLIKTŮ

- Konflikt mezi rolemi - kdy očekávání spojovaná se 2 různými rolemi vykonávanými toutéž osobou, nelze sladit.
- Konflikt v roli - jedná se o konflikt mezi vlastním pojetím a skutečným výkonem role či odlišná interpretace role u nositele od očekávání druhých
- Distance od role – neztotožnění se s rolí (Goffman).

Základní pozice v otázce hodnotící kompetence sociologie utvářené v průběhu sociologické tradice

1) Max Weber (přelom 19. a 20. století)

vymezení základní metodologické zásady tzv. „nehodnotící sociologie“ – jde o to zamezit proniknutí subj. soudů do vědeckých výpovědí.

2) Kritická škola (či radikální sociologie) čerpající z marxistických tradic:

‘Sociologie má být nástrojem kritiky, nikoli součástí systému.’

Z její poválečných představitelů např. *Ch.W. Mills*:
‘Sociologie pod rouškou hodnotové neutrality podporuje mocenskou elitu.’

...pokračování

3) Širší spor *neutrální vs. angažované sociologie* (druhá polovina 20. století)

(viz Frankfurtská škola, L. Althusser, P. Bourdieu, feministické směry ad.)

4) Postmodernismus (konec 20. století) – přináší silný relativizující prvek;

argumentace, dle které hodnotových soudů se v principu nelze v sociální vědě zbavit, badatel samotný není schopen vystoupit mimo svou sociální pozici, která jeho pohled nutně zkresluje.

Literatura

- Durkheim, È.: ***Společenská dělba práce.*** Brno: CDK, 2004.
 - Merton, R. K.: ***Studie ze sociologické teorie.*** Praha: SLON, 2000.
 - Mills, Ch. W.: ***Mocenská elita.*** Praha: Orbis, 1966.
 - Goffman, E.: ***Všichni hrajeme divadlo.*** Praha: Nakladatelství studia Ypsilon, 1999.
 - Berger, P. L.: ***Sociální konstrukce reality.*** Brno: CDK, 1999.
-